

CATALÀ, CATALUNYA

L'ús del nom de «català» per anomenar el nostre idioma, no ha estat sempre general, encara que hagi predominat en tots temps. En el període dels orígens se'n deia «romanç», indistintament, igual que de les altres llengües de nissaga llatina. Més endavant, dins l'Edat Mitjana, el nom de «català» es generalitza per al llenguatge del poble, usat o no literàriament, i sovint es precisa més dient «pla català», mentre que les produccions escrites en llengua d'Oc per autors catalans es qualifiquen de «llemosines»; com sigui que el català a provençalat de la poesia anà desfent-se cada vegada més dels seus elements occitans, per acabar essent un català pur però literari, alguns, per error, en el S. XVIII i primers del XIX, aplicaren el nom de «llemosí» a la llengua literària, i així ho feren sobretot alguns escriptors de València.

Denominació absurda i desorientadora, que estava condemnada a desaparèixer; es va abandonar ràpidament i ja fa temps que és oblidada. La constitució de València com a regne separat, i la posició dominant que aquest país assolí en el S. xv dins la cultura i literatura catalanes, van fer que molts valencians rebutgessin el nom de conjunt i anomenessin «valenciana» la seva llengua. És un ús que ha arrelat allí pregonament, i la major part dels valencians mostren encara repugnància a aplicar-se el nom de «català», àdhuc com a denominació de la llengua. Però fora de les terres de llengua catalana aquest és l'adjectiu que ha usat sempre tothom, sigui per a la llengua literària comuna, sigui per a les seves formes més locals i familiars.

I realment seria erroni de canviar aquesta tradició, puix que les diferències entre el valencià i el català del Principat són mínimes. Les tendències localistes, tan fortes sempre a tota la Península, han fet que d'altres arribessin a denominar l'idioma «mallorquí», «menorquí», «alacantí», etc., segons la regió respectiva, reducció a l'absurd que ha acabat per eliminar-los.

Realment «català» ha estat sempre l'únic nom susceptible d'ús general. I de fet ha estat aplicat a totes les regions de l'idioma, sigui per a la llengua, sigui com a nom geogràfic, polític o cultural de la comunitat que elles formen en tants aspectes. I així s'ha fet àdhuc a València i a Castella, que són les terres on hi ha hagut més resistència a admetre «català» per al conjunt.

El castellà Pedro López de Ayala, en el seu *Rimado de Palacio*, escrit pels volts de 1400, oposa «catalán» a «español», «francés», «húngaro», «inglés», «lombardo» (= italià) i «escocés» (= irlandès més escocès) com a noms de les principals nacions europees (vers 803d). François Villon, pel mateix temps, oposa les «cathelennes» a les «espagnolles», «grecques», «egipcienes» i a les dones «de Hongrie» i «de Paris» (*Testament*, ed. Thuasne, v, 1529).

El valencià St. Vicent Ferrer, ja dins el S. xv, diu que els Serrans, o sigui els comarcans a l'O. de la ciutat de València, estan «en mig de Castella e de Catalunya», i per tant barregen mots castellans i catalans (*R. Arch., Bibl. y Mus.*, 1902, p. 134). Bandello, famós

novellista italià del S. xvi, escriu que València és la ciutat més graciosa de tot Catalunya.¹ Els enemics de la família papal dels Borges, que era valenciana, parlaven de treure's «el jou dels catalans». El valencià Vicent W. Querol va publicar les seves *Rimes Catalanes* ara fa uns 90 anys; el seu paísà Joan Fuster ha escrit recentment inspirades allocucions a la pàtria Catalunya; etc.

Fins podia esdevenir-se en el període clàssic que el concepte de català s'eixamplés fins a abraçar tots els súbdits dels reis de Catalunya-Aragó, sigui els occitans, com ho feien dos trobadors de primers del S. XIII,² sigui els de llengua italiana, com ho mostra l'aragonès Juan de Tapia, poeta cortesà d'Anfós el Magnànim, en retreure repetidament a una donzella napolitana, la família de la qual havia prestat homenatge a un Anjou, «eres tornada francesa, non quieres ser catalana» (*Bol. R. Acad. Esp.* xx, 90). Tanmateix aquest altre ús és incomparablement menys freqüent, car la pràctica era de distingir entre «sicilians», «aragonesos» i «catalans» (incloent en aquests els valencians i els altres) segons la llengua que parlaven.

¿D'on vénen els noms *català* i *Catalunya*? Ben mirat no ens consta, però valdrà la pena de precisar les idees dient el que avui se sap d'aquesta qüestió. La realitat més important és que aquests mots apareixen en un moment històric més aviat tardà. La primera menció de *Cathalonia* és de 1114; *Catalania*, *Catalanicus* i *Catalaniensis* s'usen en el *Liber Majolichinus*, poema escrit en baix llatí molt pocs anys més tard.³ És important d'observar que totes aquestes mencions de primera hora són en escrits d'italians, i es relacionen amb l'expedició aliada que empengueren el Comte de Barcelona i la República de Pisa contra els pirates moros de les Balears. Des de mitjans del S. XII l'ús d'aquestes paraules es generalitza en els països cristians, mentre que no arribà mai a estendre's als moros (que anomenaven «francs» els habitants de Catalunya).

Vet aquí l'únic fet que sabem amb tota seguretat. La major part de les etimologies que s'han anat proposant no serien dignes ni d'esment, si alguns erudits molt respectables no les haguessin sostingudes en ferm i defensades tenaçment.

Una d'elles ja és força antiga i sembla haver-hi encara algun estudiós que la creu possible. *Gottholandia* 'terra dels gots', nom hipotètic, que no es troba mai en els monuments escrits, aplicat a Catalunya ni a cap altre país, si no és com a invenció dels partidaris d'aquesta etimologia. D'altra banda, i fins passant per alt el canvi de terminació, ens veuríem obligats a admetre un procés de transmissió impossible. Essent un nom germànic, hauria d'haver-se creat a França i entre els francs, puix que només aquests veïns podien mirar Catalunya com la «terra dels gots» per excel·lència; d'ells hauria hagut de passar als moros, per alterar-se fonèticament entre ells, única manera d'explicar el canvi de G- en C- i la conservació de la -t-; i des de les terres musulmanes hauria passat finalment a Itàlia i Catalunya; transmissió no sols inversemblant